

זמן של בני חורין – לוח השנה כמעצב זהות

רקע למורה על היחידה

היחידה משתייכת לתחום הדעת "שבילי מורשת" לחטיבת הביניים, ומתמקדת בבירור זהות יהודית-ישראלית, ובפרט בתפיסת המושג "זמן" - לא כנתון טכני או יומן מטלות יבש, אלא כביטוי עמוק לחירות ולעיצוב זהות אישית וקבוצתית. נקודת המוצא הרעיונית של היחידה היא המצווה הראשונה שניתנה לעם ישראל כקולקטיב ערב היציאה ממצרים: "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם." דרך עיסוק בטקסטים מגוונים – מקראיים, פרשניים, פילוסופיים ותרבותיים – היחידה בוחנת את ההבדל הקיומי בין זמן של עבד, המנוהל על ידי אחרים, לבין זמן של בן חורין, המנהל את זמנו ומעניק לו משמעות. לאורך היחידה נכיר את המנגנונים הקוסמיים והתרבותיים של לוחות השנה השונים (השמש, הירח והמשולב היהודי) ונחקור את המתח המפרה שבין "שנה" (חזרה, קביעות ושינון) לבין "חודש" (התחדשות, שינוי וצמיחה פנימית). הטקסטים והפעילויות משמשים בסיס לשיח ערכי-פרשני ומזמינים את התלמידים לפתח עמדה ביקורתית ורפלקטיבית כלפי ניהול הזמן שלהם בעולם מודרני וגלובלי.

השאלה המניעה

"למי שייך הזמן שלי?" – האם לוח השנה הוא רק מערכת לחצים חיצונית המנהלת אותנו, או שהוא כלי תרבותי ורוחני המאפשר לנו ליצור משמעות, חירות ובחירה אישית? השאלה היא פתוחה, טעונה ורלוונטית באופן ישיר לחייהם של תלמידי חטיבת הביניים (כיתות ז'-ח'), והיא משמשת חוט השני המארגן את הקריאה, הדיון, הכתיבה והיצירה לאורך כל חמשת השיעורים.

מטרות היחידה

- **מטרות זהות וערכיות:** לפתח בקרב התלמידים זהות גמישה ומודעת, המסוגלת לנווט בין עולמות תוך שמירה על נאמנות למורשת ולתרבות הלאומית; להבין את החשיבות של לוח השנה הכולל סיפור משותף ומייצר שפה ערכית וקהילתית לאורך זמן.
- **מטרות ייחודיות תלויות גיל (כיתות ז'-ח'):** מתן לגיטימציה לבחינת שאלות של שייכות, עצמאות וזהות; חיזוק תחושת הביטחון בניהול הזמן האישי מול ציפיות סותרות של משפחה, קבוצת השווים (חברים) והחברה המודרנית; יצירת מרחב כיתתי בטוח לשיח גלוי על כפייה לעומת בחירה.
- **מטרות פדגוגיות ותוכניות:** להבין את הקשר המהותי בין בעלות על הזמן לבין מושג החירות; להכיר את המנגנונים המדעיים והתרבותיים של הלוח השמשי (הגרגוריאני), הירחי (המוסלמי) והמשולב (היהודי); לנתח אטימולוגית ורעיונית את המושגים "שנה" ו"חודש"; לפתח מיומנויות של ניתוח טקסט, חשיבה מטאפורית, השוואה מורכבת וביטוי עצמי יצירתי.

מפת היחידה



שנה או שינוי? חודש או חידוש?

מטרות השיעור

תוכן	מיומנות	ערכים
הבנת הדילמה הקיומית שבין מחזוריות קבועה (שנה-שינוי-חזרה) לבין השתנות וצמיחה (חודש-חידוש); ניתוח אטימולוגי של השורשים הלשוניים העבריים וניתוח פרשני של שיר.	חשיבה מטאפורית, ניתוח לשוני ואטימולוגי, קריאת שירה פרשנית, זיהוי מוטיבים ספרותיים ותרבותיים	בירור היחס האישי של התלמיד כלפי שגרה מול שינוי; פיתוח היכולת לראות בלוח השנה הזדמנות קבועה להתחלות חדשות ולתיקון פנימי (תשובה כחידוש).

מבנה השיעור

1 פתיחה (10 דקות)

מקורות ומשאבי הלימוד - ראה "[ספריית תוכן ומקורות](#)"

- מקור לשוני-אטימולוגי - ניתוח השורשים הלשוניים: השורש ש.נ.ה. (לחזור, לשנן, משנה, קביעות ומחזוריות קבועה שחוזרת על עצמה בטבע) מול השורש ח.ד.ש. (להתחדש, שינוי, התחלה, יצירת דבר שלא היה קיים קודם לכן).

דרכי הוראה

משחק מילים אינטראקטיבי ושיח לשוני

המורה מנחה לחשיפת המתח המובנה בשפה העברית: ש"ה = לחזור, לשנן, לעשות שוב; חד"ש = חדש, להתחיל, להשתנות.

מיומנויות	מוקדי לימוד
ניתוח לשוני, חשיבה אסוציאטיבית	משחק השורשים: מה מסתתר במילים? המורה כותב על הלוח את המילים "שנה" ו"חודש" ומבקש מהתלמידים לחשוב על מילים מאותו שורש.
תוצר לשלב זה	
תרשים שורשים על הלוח המציג את הדילמה: חזרה (שנה) מול השתנות (חודש)	

2 גוף השיעור (25 דקות)

מקורות ומשאבי הלימוד - ראה "ספריית תוכן ומקורות"

- מילות השיר "שנים עשר ירחים" (נעמי שמר): "בקיץ שמש בים, בסתיו רוח נושבת..."

דרכי הוראה

עבודה אינדיבידואלית או בזוגות עם דף ניתוח ספרותי.

התלמידים מתבקשים לצבוע במרקר צהוב את הדברים הקבועים שחוזרים בכל שנה (הדקל, הגשם, השמש) ובמרקר ירוק את האלמנטים של השינוי והצמיחה (פרי שחום, יורה, קציר).

מיומנויות	מוקדי לימוד
קריאה פרשנית של שיר, חשיבה מטאפורית, זיהוי מוטיבים	ניתוח השיר "שנים עשר ירחים" קריאה והאזנה לשיר המוכר של נעמי שמר בעיניים חדשות – חיפוש הקבוע מול המשתנה בטבע ובחיי האדם.

תוצר לשלב זה

תרשים שורשים על הלוח המציג את הדילמה: חזרה (שנה) מול השתנות (חודש)

3 סיכום השיעור (10 דקות)

מקורות ומשאבי הלימוד - ראה "ספריית תוכן ומקורות"

- לוח שנה חלק או דפי משימה מעוצבים עם הכותרת: "החודש הזה לכם – החידוש שלי".

דרכי הוראה

תרגיל יצירתי קצר של כתיבה אישית. יצירת "ציר זמן של שינויים" פנימיים

מיומנויות	מוקדי לימוד
השוואה, הכללה, חשיבה מערכתית	הצבת יעדים: חידוש אישי תרגום רעיון ה"חודש" לפעולה אקטיבית בחיי התלמיד

תוצר לשלב זה

כתיבת "החלטה של חודש" – דבר אחד חדש, קטן וממוקד, שהתלמיד בוחר לשנות או להכניס לחייו בחודש הקרוב (שבירת השגרה המונוטונית)

ספריית תוכן ומקורות

- **מקור לשוני-אטימולוגי**

ניתוח השורשים הלשוניים: השורש ש.נ.ה (לחזור, לשכן, משנה, קביעות ומחזוריות קבועה שחוזרת על עצמה בטבע) מול השורש ח.ד.ש (להתחדש, שינוי, התחלה, יצירת דבר שלא היה קיים קודם לכן).

- **מקור ספרותי-תרבותי:**

השיר "שנים עשר ירחים" (מילים ולחן: נעמי שמר). טקסט ישראלי פופולרי המציג את מחזוריות השנה דרך סמלי הארץ ומוצריה (הדקל בתשרי, היורה בחשוון וכו') ומדגים את השילוב שבין השגרה הקבועה לשינויים העונתיים המביאים עימם פריחה והתחדשות.

מילות השיר "שנים עשר ירחים" (נעמי שמר): "בקיץ שמש בים, בסתיו רוח נושבת..."

- **הרחבה רעיונית (למורה):** ציטוט מספר הזוהר (פרשת אמור): "כל שנה ושנה- עולם חדש הוא" – הזמן אינו מעגל סגור אלא ספירלה שעולה כלפי מעלה.